

SZLOVÁKIA HALFAUNÁJA A NATURA 2000 RENDSZERÉBEN

FISH FAUNA OF SLOVAKIA WITHIN THE NATURA 2000 SYSTEM

KOŠČO Ján¹, PEKARIK Ladislav², KOŠUTHOVÁ Lenka³, BALÁZS Pavol¹

¹Prešovská univerzita v Prešove, FHPV, Prešov, *kosco@unipo.sk*, *balazs@unipo.sk*

²Ústav zoológie Slovenská akadémia vied, Bratislava, *ladislav.pekarik@savba.sk*

³Univerzita veterinárskeho lekárstva a farmácie v Košiciach, Košice

Kulcsszavak: természetmegőrzés, biodiverzitás, élőhelyek, alpin régió, pannon régió

Keywords: nature conservation, biodiversity, habitats, alpin region, pannon region

Összefoglalás

A Natura 2000 program keretében kijelölt területek a biodiverzitás megőrzését és az ökoszisztémák védelmét szolgálják. A dolgozat ismerteti azokat területeket, amelyeket Szlovákia a Natura 2000 dokumentum hatálya alá tartozó 20 halfaj megőrzésére javasol.

Summary

The sites designated in the frame of Natura 2000 program serve the protection of the ecosystems. The study introduces the sites proposed by Slovakia to preserve the 20 fish species under the scope of Natura 2000 document.

Bevezetés

A természeti sokszínűség (biodiverzitás) és az ökoszisztémák védelme az európai politika alapelemei, melyeknek érvényesítése a NATURA 2000-es területek védelmén keresztül érvényesül. Ez a tény nagy mértékben befolyásolja a szlovákiai természetvédelem fejlődési irányát is. Szlovákia a múltban kissé később tárgyalta az Európai Unióval a kérdéskört, ezért a javaslatok véleményezése nem régen történt meg (Koščo et al., 2004, 2005a,b,c; Koščo, Balázs 2005, 2007). Ennek eredményeként az ajánlások között szerepelt, hogy több halfaj védelmére újabb területeket kell kijelölni. Munkánk az európai jelentőségű halfaunát védő NATURA 2000-es rendszerbe javasolt területek aktualizált változatát tartalmazza.

Anyag és módszer

Eredetileg az európai jelentőségű területek az utóbbi 10 év 500 mintavételi helyen történt több mint 1000 mintavétel eredményeként lettek javasolva. Legtöbb mintavétel a Tisa (Tisza) vízgyűjtőjében történt, amely nagyon fajgazdag a NATURA 2000-es fajok szempontjából. A többi, több mint 200 javaslat, az irodalmi adatok alapján történt, ahol is meg kell jegyezni, hogy régebbi, nem aktualizált előfordulásokról volt szó. Tekintettel erre a tényre az új ajánlások főleg ezekre a területekre vonatkoznak.

A legkevesebb előfordulási hellyel rendelkező fajok esetében minden aktuális lelőhelyet besoroltunk, a nagyobb elterjedésű fajok esetében lehetőleg minden vízgyűjtőből a megfelelő minőségű populációval rendelkező területeket javasoltuk, úgy az alpin mint a pannon biorégióban. A nálunk gyakori fajokat a már létező területekhez rendeltük hozzá. Minden területet lehatároltunk (gáttal, erős vízszennyezést okozó objektummal, mesterséges folyómederrel stb.).

Eredmények és értékelés

Lamperta planeri – csak a Poprad (Poprád) folyó vízgyűjtőjében él, amely a Balti-tenger vízgyűjtőjéhez tartozik. Az alpin biorégióban levő területet teljes egészében javasoltuk. A faj populációja itt erős és stabil. A szomszédos Dunajec folyóban a faj régebben előfordult, a közelmúltban azonban nem sikerült meglétét bizonyítanunk.

Romanogobio (Rheogobio) uranoscopus (frici) – az alpin biorégióban legértékesebb élőhelyei a Laborec (Laborc) folyó vízgyűjtőjében vannak: Brekov – Humenné, Kochanovce – Koškovce, valamint a Laborec mellékfolyója az Udava (Udavské községig). A második legjelentősebb előfordulási hely a Torysa (Tarca) a Ploské – Košická Polianka szakaszon, a harmadik az Ulička folyó Ulič községtől az államhatárig. Negyedik az Ondava (Božice-től a Domaša víztárolóig) és mellékfolyója a Topľa (Tapoly, Prachovany-tól az Ondava-ba folyásáig). A pannon biorégióban legértékesebb lelőhely a Torysa Košická Polianka-tól a Hornád-ba folyásáig és a Hornád (Košice-től Trstená pri Hornáde községig). Második a Bodva Host'ovice községnél, a harmadik a Hron (Garam) Velké Kozmálovce községnél. A faj elszórtan a Latorica-ban és a Tisa-ban, a határszakaszon is megjelenhet, amit a területek listára helyezésénél figyelembe vettünk.

Hucho hucho – az alpin biorégióban a Váh (Vág) felső szakaszán él Žilina-ig (Zsolnáig), valamint a mellékfolyóiban a Turiec-ban (Turócban) és az Orava-ban (Árvában). Második legértékesebb lelőhelye a Dunajec, harmadik a Poprad, negyedik a Hornád (a Ružín-i víztárolótól Kassáig), mindhárom lelőhely azonban a faj eredeti elterjedési területén kívül esik. Az alpin biorégióban javasolt utolsó lelőhely a Hron (Garam) Brezno (Breznóbánya) feletti szakasza, ahol gyengepopuláció él. A pannon biorégióban csak a Dunaj folyóban (Dunában) él.

Pelecus cultratus – csak a pannon biorégióban él, legjelentősebb előfordulási helye a Malý Dunaj (Kis-Duna), második a Dunaj (Duna), harmadik a Tisa (Tisza), majd a Bodrog – Latorica (Bodrog – Latorca) és a Morava (Morva) következnek.

Umbra krameri – elterjedésének súlypontja a síksági, meanderező folyók holtágaiban van. Legjelentősebb előfordulása a Duna mentéhez kötődik a Čilizský potok (Csiliz patak – volt Duna-ág) holtágaiban van, második a Velká Krčava (Nagykarcsa) és a Malá Krčava (Kiskarcsa) csatornarendszere Kelet-Szlovákiában (a Tiszából lefűződött régi ágrendszer Tice néven is ismert). Harmadik a Záhorie (Erdőhádi) síkságon Dlhé lúky és Bezedné. Ide a Duna mentéről telepítették. Minden előfordulása a pannon biorégióhoz kötődik.

Rutilus virgo – az alpin biorégióban a Váh-ban él (Zamarovce – Piešťany – Trenčín) és Piešťany (Pöstyén) mellett – Dráhovský kanál. A pannon biorégióban több előfordulása ismert, ahol a legnépesebb populációi a Latorica és a Bodrog folyókban élnek. Második a Duna, harmadik a Tisza, negyedik a Kis-Duna (Malý Dunaj). Stabil populációi élnek Bežovce mellett – Záchytný kanál, valamint nyugat Szlovákiában – Kláštorské rameno és a Čilizský potok (Csiliz patak).

Eudontomyzon mariae – mint minden ingolnának, ennek is az alpin biorégió az elterjedési súlypontja. Legjelentősebb lelőhelye a Biely Váh-ban (Fehér-Vágban) van, majd következik a Hybice, a Hron Brezno – Heľpa szakasza, a Slatina Vígľaš és Zvolen (Zólyom) között, valamint a Turany mellett folyó Studenec. További lelőhelyei a biorégióon belül a Bebrava (Podlužany-nál), a Jelešná a VN Orava (Árvai-víztározó) felett, az Ipeľ (Ipoly) a VN Málinec (Málnapataki-víztároló) felett, a Turiec Požehy-nél, a Rohožná Michalová-nál, a Váh Liptovský Mikuláš-nál (Liptószetmiklónál). A pannon biorégióban két jelentős előfordulása ismert, a Duna Štúrovo-nál (Párkányánál) és a Rudava (Vojenský výcvikový priestor – katonai kiképzési terület).

Gymnocephalus baloni – csak a pannon biorégióban él, úgy a Tisza menti síkságon (Východoslovenská nížina), mint a Duna menti síkságon (Podunajská nížina) és a Záhorská nížina (a Morava folyó mente). Jelentősebbek a kelet-szlovákiai lelőhelyek, sorrendben a Tisa, Latorica, Bodrog, Laborec, Uh (Ung). Következik a Morava folyó és a Malý Dunaj, a Vážsky Dunaj (Vágduna), a Dunaj. Utolsó javasolt terület az Ondava.

Gymnocephalus schraester – az előző fajétól eltérően elterjedése benyúlik az alpin biorégióba is, ahol a Váh (Vág) folyó középső szakaszát javasoltuk védelemre. Elterjedésének súlypontja a pannon biorégióban van, ahol több területet javasoltunk: Kelet-Szlovákiában jelentősebbek a Tisa, Latorica, Bodrog, a Duna mentén a Malý Dunaj,

a Vážský Dunaj és a Dunaj. A faj további jelentősebb előfordulási helyei az Ondava, Laborec, Uh és a Morava.

Zingel zingel – a faj csak a pannon biorégióban él. Legjelentősebb előfordulási helyei a Tisza menti síkságon a Tisa, a Latorica, a Bodrog, a Duna menti alföldön pedig a Dunaj és a Malý Dunaj. Következnek az Ondava, a Váh alsó szakasza, az Ipeľ alsó szakasza és a Morava.

Zingel streber – úgy az alpin, mint a pannon biorégióban előfordul. Az alpin biorégióban a legjelentősebb előfordulási helyei az Ondava, a Turiec, a Hron (Garam) középső szakasza, a Laborec és a Topľa. Ebben a biorégióban javasolt területek még a Váh (Piešťany-nál), és a Nitra (Prievidza-nál). A pannon biorégióban legjelentősebb javasolt területek a Tisa, az Ipeľ középső szakasza, a Hron alsó szakasza, az Ondava, a Latorica és a Bodrog. További javasolt területek a pannon biorégióban az Uh, a Laborec, a Malý Dunaj, a Dunaj és a Morava.

Cottus gobio – a faj régebben a pannon biorégióban is előfordult – a Duna hideg vizében. A *Neogobius* nemzetség fajainak inváziója következtében azonban a populációi annyira meggyengültek, hogy ebben a biorégióban egy helyet sem tudunk javasolni védelemre. Az alpin biorégióban a legjelentősebbek a javasolt előfordulási területek, a Váh és mellékfolyói, a Hron és a Nitra. Jelentős előfordulások még a Hornád (NP Slovenský raj – Szlovák paradicsom nemzeti park, VN Ružín – Ružiny-víztároló és Košice – Kassa közötti szakasz). A Balti-tenger vízgyűjtőjében a Poprad és a Dunajec folyók. A Fekete-tenger vízgyűjtőjében a Slaná (Sajó) a Muráň és a Čremošná mellékfolyókkal, valamint az Ulička folyó az Ublianka-val Szlovákia keleti részén.

Romanogobio kessleri – mindkét biorégióban előfordul. Az alpin biorégióban legjelentősebb előfordulásai a Laborec, az Ondava (Breznica fölött és Kladzany-nál) és a Topľa. Következik az Ulička és az Ublianka valamint a Slatina (Slatinka fölött). A pannon biorégióban legjelentősebb előfordulásai a Bodva (az Ida patak torkolata alatt), az Ipeľ (mellékágaival a Stará rieka-val és a Krupinica-val), a Blh, a Torysa (Sady nad Torysou-nál), a Latorica, az Uh (Lekárovce-nél) valamint a Morava.

Eudontomyzon danfordi – előfordul a pannon biorégióban is, mégpedig a kassai Čermel'ský potok-ban, a Rimava-ban Čerenčany községnél, az Ida-ban Veľká Ida (Nagyida) fölött. Az összes felsorolt lelőhely védelemre javasolt. Az alpin biorégióban sokkal több előfordulási helye ismert. Jelentőségüket figyelembe véve, sorrendjük a következő: Ulička (a Topľa – országhatár szakaszon), az Udava (Osadné községtől a Laborec-be torkollásig), az Ublianka a Stežná mellékágával (Klenová – államhatár szakaszon, Ruský Hrabovec-nél), a Hornád a mellékfolyóival (Vernársky potok, Veľká Biela voda, valamint a főág a Spišská Nová Ves – Kravany szakaszon, a Muráň és mellékfolyói (a Jelšava – Muránska Dlhá Lúka szakaszon), az Ondava a Brezovica – Nižný Mirošov szakaszon, a Bodva és mellékfolyói (Počkaj – a Štósý potok torkolatáig, az Okna a Morské oko – Vyšná Rybnica szakaszon, a Slaná a Vyšná Slaná – Rejdová szakaszon és a Topľa a Livov – Lukov szakaszon. Ebbe a biorégióba tartoznak még a Cirocha mellékágával a Kolonička-val a Snina – Starina szakaszon, a Laborec a Borov – Krásny Brod szakaszon, Čremošná nad Jovicami, a Hnilec a Hnilec – Nálepko vo szakaszon, a Východný Turiec a Sirk – Rákoš szakaszon, a Turiec Ratková-nál, a Rimava a Rimavský Tisovec – Rimavská Píla szakaszon.

Sabanejewia balcanica – Szlovákia mindkét biorégiójában előfordul. Az alpin biorégióban jelentősebb előfordulásai a Tisa vízgyűjtőjében vannak: Ulička, Ublianka, Laborec a mellékfolyóival, Ondava a mellékfolyóival, és a Topľa. A Váh vízgyűjtőjében védelemre javasolt előfordulások a Vlára, a Kysuca, a Turiec (Príbovce-nél), és a Váh Žilina-nál. A Hron vízgyűjtőjében a Bebrava Bánovce nad Bebravou-nál. A pannon biorégióban a legjelentősebb előfordulások a Tisa vízgyűjtőjében vannak (Latorica, Tisa), következik az Ipeľ, a Boľkovce – Peťov szakaszon, a Hron Kamenintől a torkolatig, a Malý Dunaj,

a Klátovské rameno, a Hornád mellékfolyóival az Olšava-val és a Torysa-val, a Rimava középső szakasza, a Bodva Host'ovce-nél és a Dunaj.

Barbus carpathicus – A Tisza vízgyűjtőjében az elterjedt fajok közé tartozik, elterjedése átnyúlik a Duna vízgyűjtőjébe is. Minden javasolt terület az alpin biorégióba tartozik. Jelentőségük szerinti sorrendjük a következő: a Laborec a mellékágaival (Michalovce fölött), az Ondava és a Topľa a mellékfolyóival, az Ipel', a Hron középső szakasza és a mellékági Kozmálovce-től Zvolen-ig, a Biela Orava Kruštenica-nál, a Poprad Spišské Matejovice fölött és a Dunajec.

Misgurnus fossilis – a faj számára külön nem javasoltunk területet, hanem a más fajok számára javasolt állóvízes és lassú folyású leelőhelyekhez kapcsoljuk a védelmét a pannon biorégióban.

Cobitis elongatoides – ennek a fajnak a védelmére sem javasoltunk külön területeket, hanem védelmét a már meglévő területekhez csatoltuk az alpin biorégió folyóinak alsóbb szakaszaihoz, és a pannon biorégióban szinte minden élőhelytípushoz.

Romanogobio albipinnatus – a fajt a pannon biorégióba tartozó, mérsékelt folyó, valamint az alpin biorégió folyóinak alsóbb szakaszain javasolt területekhez rendeltük hozzá.

Aspius aspius – gazdasági jelentőséggel bíró fajról lévén szó, melyet a halászszervezetek többfelé telepítenek, nem javasoltunk a faj számára védett területeket, hanem védelmét a már meglévő területekhez rendeltük hozzá. A pannon biorégióban a nagyobb folyókról és víztározókról, az alpin biorégióban az ottani folyók alsóbb szakaszairól és a tározókról van szó.

Irodalom:

- Koščo J., Balázs P., Lusk S. 2004: Chránené druhy rýb NP Poloniny z hľadiska významu pre sústavu NATURA 2000. In: Biosférické rezervácie na Slovensku V., Mídiak R. (ed.): *Zborník referátov z národnej konferencie o BR Slovenska, konanej v Novej Sedlici, 23.-30. 9. 2004*, 143 – 147.
- Koščo J., Košuthová L., Košuth P. 2005a: Monitoring of the Lampreys and Fishes on Special Areas of Conservation in Slovakia. I. Magyar Haltani Konferencia, Debrecen, 9.-10. 9. 2005. *Program és összefoglaló kötet*: 20.
- Koščo J., Košuthová L., Košuth P., Letková V. 2005b: Lampreys and fish protected of NATURA 2000 systems, in Slovakia. IV. Inter. Symp. on Wild Fauna. Programme and abstracts. *Vysoké Tatry National Park 4.-9. 9. 2005*, Trávníček M, Kočišová A. (eds.), 137.
- Koščo J., Lusk S., Košuthová L., Košuth P. 2005c: Chránené druhy rýb Slovenska – súčasť NATURA 2000. VIII. Česká ichtyologická konference, Brno, 14.-15.9.2005. *Sborník referátu konference s mezinárodní účastí*: 97-102.
- Koščo J., Balázs P. 2007: A NATURA 2000-es halfajok védelme Szlovákiában. *Agrártudományi közlemények 25. Pisces Hungarici 1*. 9-12.